

PSALM 31 ESTO MIHI

Zondag Esto mihi, 19 februari 2012, Sneek (Martinikerk).

Lezingen: Psalm 31 vrij, Marcus 6:30-44.

Liederen: Psalm 31:1,2,3,4,6,12,13, Mijn leven is een splinter aan de tijd (Tussentijds 199),
Gezang 57A:1,3, Gezang 361, Gezang 75:1,2,3, Gezang 463.

In deze Ezechiëlweken (als we het rooster van Kind op Zondag volgen) breekt mij mijn eigen ijver op. Juist over de Ezechiëlhoofdstukken die in de diensten centraal zouden moeten staan heb ik pas nog geschreven en gepreekt ¹. Wat zullen we dan doen? De psalm die vanouds op Zondag Esto mihi gezongen is, Psalm 31. 'In uw hand beveel ik mijn geest', staat daar onder andere in, dat in het evangelie het laatste kruiswoord van Jezus is geworden. Andere veel geciteerde zinnen: 'Mijn tijden zijn in uw hand,' 'Doe lichten over mij uw aangezicht.'

Maar daartussenin staan wel reeksen zinnen die problematisch zijn voor ons, goed gekleed, veilig, bij de kachel: woorden die de grote angst uitdrukken van een vervolgte, een mens in acuut levensgevaar, onzeker over het lot van zijn geliefden – taal uit een andere wereld, die van de honger en het geweld, van opgejaagde vluchtelingen.

Misschien moeten we hem proberen in die context te lezen. In (±) de vrije weergave van Huub Oosterhuis ², ingelijst in een vluchtverhaal.

PSALM 31

Ze was nog maar klein toen ze had moeten vluchten. Samen met haar grootouders. Want haar moeder was al gestorven en haar vader was gaan vechten tegen de vijand. Ze waren de bergen ingetrokken, Elisabeth en haar grootvader en grootmoeder, toen de vreemde soldaten dichtbij hun dorp waren gekomen, en nu woonden ze in het berggebied, samen met andere vluchtelingen, meest kinderen en oudere mensen. Ze zaten er veilig, de bommen hoorde je maar heel soms heel in de verte vallen, en er was bijna altijd genoeg te eten. En spelen kon je overal. Het was wel uit te houden, ze was gelukkig een vrolijk kind. Maar toch bad ze elke avond voordat ze slapen ging: 'O God, geef dat we weer naar huis terug kunnen gaan. Bescherm mijn vader in de oorlog. Maak de vijanden dood. Amen.' Dat laatste had ze van haar grootvader; dat was de liefste en de zachtmoedigste man die je je voor kon stellen, maar als hij zich ergens erg bij moest inspannen, een emmer water optillen, de bijl uit een zwaar stuk hout trekken, dan mompelde hij daarbij, als om kracht te krijgen: 'Dood aan de vijanden.'

'Wat lees je daar, opa?' vroeg ze op een keer.

'Een psalm' zei de grootvader, 'een lied van David, toen hij heel erg in nood zat. Wil je horen hoe het gaat?' 'Jawel' zei Elisabeth. En grootvader las voor:

'Naar U vlucht ik toe.

Dankzij U ben ik ontkomen

aan het heimelijk gespannen net.

¹ In *Intussen is het ook weer droog geworden* gaat het Ezechiëlhoofdstuk terug op de eerste bladzijden van Ezechiels profetie.

² *150 Psalmen vrij*, Amsterdam 2011, 55-56.

Gij zult mij niet vernederen, nooit
rotsvaste redding zijt Gij.
Wees mij een God van bescherming.

In uw handen beveel ik mijn geest.
Gij hebt mij vrijgekocht,
Gij werd mijn waarheid.

Mijn ellende hebt U gezien,
ik viel niet in de handen van de vijand.'

Ze had een bekend woord gehoord. 'Is dat de vijand van 'dood aan de vijanden?'' vroeg ze. Grootvader schrok. 'Ja' zei hij, 'of nee, eigenlijk ook weer niet. Niet zoals ik het wel eens zeg. Natuurlijk dénk ik wel eens dat dat de oplossing is, en wílde ik wel dat de oorlog voorbij was en dat onze mensen hem gewonnen hadden, maar ik geloof dat ik dan een beetje dom doe, als ik dat wil.'

'Daar snap ik niks van' zei ze.

Grootvader dacht nog eens diep na, en grootmoeder kwam hem te hulp: 'Als alle vijanden ter wereld elkaar dood willen maken, dan komt er nooit een eind aan alle oorlogen. En de psalm bedoelt misschien wel dat je moet proberen zó op God te vertrouwen, dat je vijanden geen vijanden meer kunnen blijven.'

'Lees eens verder, grootvader,' vroeg het meisje.

'Gaande in goed wijd land
word ik U gewaar,
ervaar uw vriendschap.

Mijn ziel stikt in het nauw –
uitgedoofd mijn ogen
mijn gebeente gekraakt.

Ik ben een spook voor mijn burens
ik ben een lijk in de kast
ik ben een verloren weg.

Er wordt over mij gemompeld
er wordt van mij weggekeken.
Maar ik zeg in mijn hart:

'Hij alleen mijn God.'
Wat ik nog te leven heb,
mijn tijden
zijn in uw hand.

Doe lichten over mij uw aangezicht,
vriend God. Nog zoveel leven
hebt Gij neergelegd in mij.

Laten de onmensen verstommen
in de dodenkuil.'

Grootvader keek op uit het boek en zei tegen grootmoeder: 'Dat liegt er toch niet om.
Hoe zit dat dan?'

'Dat is wel 'dood aan alle vijanden'' zei grootmoeder, ' maar je laat het aan God over. Het is meer zoals Elisabeth bidt, dan zoals jij loopt te mompelen. En dan nog moeten we hopen dat er zo min mogelijk vijanden zijn, zodat er niet te veel dood hoeven.'

'Is het dan niet goed dat mijn papa tegen de vijand vecht?' vroeg Elisabeth.

'Het gaat niet over goed of niet goed,' zei grootvader. 'Hij moest van zichzelf gaan vechten, en wij kunnen alleen maar hier zitten, en wachten, en hopen dat we het volhouden.'

'En bidden' zei grootmoeder.

'Hoe loopt het af?' vroeg Elisabeth. 'De oorlog of de psalm?' vroeg grootvader.

'Allebei,' zei ze.

Grootvader las voor:

'In uw Aangezicht ben ik geborgen.
Uw ogen een loofhut waar ik bijkom
van alle twistende tongen.

Zo verward was ik dat ik dacht
ik ben afgesneden van zijn ogen.
Maar Gij hebt mij gezien en gezien.

Wees sterk, zegt Gij, wankel niet.
Houd niet op te hopen,
als het moet tegen de klippen op.

Ik wacht niet langer op U.
Naar U vlucht ik toe.'

MARCUS 6:30-44

We lezen, Fedde en ik, Marcus in het leerhuis. 'Hogesnelheidsgeloof' hebben we het evangelie van Marcus genoemd, omdat Marcus vliegende haast heeft zijn evangelieverhaal te vertellen. Hij jaagt de stof erdoorheen in 16 hoofdstukken, tegen de andere evangelisten 28, 24 en 21.

Des te opmerkelijker is dan dat hij zo hier en dan inhoudt, de pas vertraagt, en ineens bloemrijke taal gebruikt. Geen stenograaf, maar een dichter, die Marcus. Bijvoorbeeld in het gedeelte dat nu volgt: het verhaal van de wonderbare spijziging. Op zeker moment gebiedt Jezus de mensen in het groene gras te gaan zitten, in groepen, groep bij groep, zeggen bijna alle vertalingen, 'yn ploegen' zegt de Nije Fryske, 'kloften' (De fjouwer evangeeljes).

Maar hoor hoe feestelijk en fleurig het klinkt als je het Grieks op zijn allerletterlijkst weergeeft:

30 De leerlingen die hij op pad had gestuurd
komen weer samen bij Jezus.
Zij brachten hem verslag uit van alles wat zij hadden gedaan
en wat zij onderricht hadden.

31 Hij zegt tot hen: ‘Kom mee, alleen jullie,
naar een plaats in de woestijn
en rust wat uit.’
Want steeds was het een komen en gaan van velen,
ze hadden niet eens tijd om te eten.

32 Zo gingen zij scheep
naar een plaats in de woestijn, alleen zij.

33 Alle anderen zagen hen weggaan
en begrepen waarheen.
En te voet, vanuit alle steden,
snelden zij daar samen
en zij kwamen vóór hen aan.

34 En toen hij van boord ging,
zag hij de grote menigte,
werd bewogen met hen
want zij waren als schapen zonder herder,
en hij begon hen te onderrichten in vele zaken.

35 Toen het al laat was geworden
kwamen zijn leerlingen bij hem en zeiden:
‘Woestijn is deze plaats en erg laat is het al.’

36 Laat hen gaan
om op het akkerland en in de dorpen in de omtrek
voor zichzelf wat te eten te kopen.’

37 Jezus antwoordde en zei tot hen:
‘Geven jullie hun te eten!’
Dan zeggen zij tot hem:
‘Zullen wij gaan kópen,
voor tweehonderd denariën brood
en zullen wij hun te eten geven?’

38 Hij zegt: ‘Hoeveel broden hebben jullie?
Gaat en ziet!’
Als ze dat te weten zijn gekomen, zeggen ze:
‘Vijf. En ook twee vissen.’

39 En hij gelastte hun
dat allen zich zouden neervleien
feestmalen feestmalen op het groene gras.

40 En zij gingen aanliggen,
bloemperken bloemperken van honderd en van vijftig.

41 En hij nam de vijf broden en de twee vissen,
sloeg de ogen op naar de hemel, sprak de zegen uit,
brak de broden in stukken en gaf die aan de leerlingen
om ze aan hen voor te zetten
Ook de twee vissen deelde hij voor allen.

42 Zij aten allen en werden verzadigd.

43 En ze raapten de brokken op,
 twaalf manden vol, ook van de vissen.
 44 Het waren, die van de broden hadden gegeten,
 vijfduizend man.

VOLHOUDEN OM MENS TE BLIJVEN

Het verhaal dat ik vertelde bij het lezen uit Psalm 31 zou zich overal en altijd kunnen afspelen; je kunt het localiseren in het voormalig Joegoslavië van de jaren '90, of in de landen van de Andes, in Kongo of Somalië, in de Balkan of de Kaukasus een eeuw geleden, of waar ook ter wereld, in vroegere tijden of nu. Overal en altijd zijn er oude mensen en kinderen op de vlucht, en vecht en sterft de generatie er tussenin.

De psalm is een lied wat geschreven en gezongen is door mensen in de grootst denkbare benauwdheid. Maar tegenover 'de benauwdheden van mijn ziel' (vs 8 in de letterlijke weergave), zingt het lied dat er bij God geschuild kan worden en dat er op Hem vertrouwd kan worden: 'Op U vertrouw ik, ik ervaar uw vriendschap'.

'Gebed in nood' luidt het opschrift in de NBG-vertaling, maar je zou er ook boven kunnen zetten: 'volharding in het geloof'. Zo eindigt de psalm: 'Weest sterk en uw hart zij onversaagd, gij allen die op de HEER hoopt' (vs 25). In de versie die ik voorlas werd dat: 'Ik wacht niet langer op U. Naar U vlucht ik toe.'

Je moet volhouden, je kunt volhouden. Als je goed luistert, gaat het niet eens zozeer om de concrete bedreigingen. Die zijn erg genoeg als je het lied hoort, en zonder meer hoopt de psalmist ook dat de gevaren bedwongen zullen worden. Maar als hij daar nu wel aan onderdoor gaat? Wie weet gebeurt dat. Dan nog wil hij zijn menselijkheid niet verliezen - je hóeft niet te worden zoals zij, die de menselijkheid naar het leven staan. Kun je temidden van alles wat je overkomt een echt mens blijven, of moet je, om niet te bezwijken, naar de middelen van de tegenstanders grijpen? Dat is een vraag waar je stil van wordt, niet in onze situatie natuurlijk - hier is de boel meestal wel te overzien, maar bijvoorbeeld in de gebieden waar oorlog, dood, honger en vernietiging dreigen, daar weet je het niet. Voor mensen in zo'n hele zware situatie is het een enorme afweging.

We zingen de 31e psalm in de kerk vanouds op deze dag, de vijftigste dag voor Paschen. En de naam van de Zondag komt ook uit de psalm: 'Wees mij een God van bescherming' (vs 3), 'Esto mihi' in het kerklating.

En in het lied horen we bekende woorden, die waarschijnlijk de reden vormen dat deze psalm in de tijd voor Paschen een plaats kreeg: 'In uw hand beveel ik mijn geest' (vs 6), woorden die Jezus heeft uitgesproken aan het kruis.

Hij heeft, zo zegt het evangelie, het lot gedeeld met de mensen die hun eigen lotgevallen en afwegingen in Psalm 31 kunnen herkennen. Laat je het afweten? Of ga je door, blijf je door alles heen vertrouwen op God die het goed met je maken zal?

DE WONDERBARE SPLIZING

En naast de psalm, waarin de zin staat die Jezus aan het kruis gesproken heeft, hebben we gelezen uit Marcus 6 - de wonderbare spijziging.

Die wonderbaarlijkheid van de spijziging stelt ons voor raadsels. Dat kan door ons moderne levensgevoel komen dat geen wonderen meer duldt. Zo nu en dan komt er een godgeleerde die zegt dat je het allemaal niet letterlijk hoeft te nemen en velen halen dan opgelucht adem. Opgelucht, omdat je je heel onbehaaglijk kunt voelen als je het idee hebt dat je je gezonde verstand zou moeten uitschakelen om tot de gelovigen te mogen behoren. Maar dan krijg je bij dit verhaal soms een uitleg waarin de vijf broden en twee vissen warme gevoelens wakker riep in de andere aanwezigen, zodat ze hun tot op dat moment nog in de tas zittende lunchpakketten tevoorschijn haalden en met elkaar deelden. En toen was er ineens meer dan genoeg. Wel mooi is de vergelijking in het souvenirshopje van Tabgha aan het Meer van Tiberias, volgens de gelovige uitbaters gebouwd op de plaats waar ooit de wonderbare spijziging zich heeft afgespeeld. Het mozaïek uit die kerk ziet u op de liturgie.

En in de souvenirshop daar stond het verhaal van de wonderbare spijziging prachtig verklaard, in viltstift bij de kassa:

‘De liefde is als vijf broden en twee vissen.

Het is altijd te weinig, totdat je begint uit te delen.’

Maar al te vaak wordt zo'n wonderverhaal in het smalle kanaal van ons gezonde verstand geperst. Mijn bezwaar tegen zo'n gezond-verstand-uitleg is dat er vaak in gesuggereerd wordt dat wij de eersten zouden zijn in de geschiedenis die ons verstand gebruiken, en het verhaal nuchter en logisch benaderen. Maar ik denk dat ze ook vroeger al gedacht hebben: dit bestaat niet! En toch hebben ze het zo verteld, toch wordt het ons zo doorgegeven, in maar liefst alle vier

evangelien.

En ik heb, als ik het lees, dezelfde gedachte als bij het paasverhaal: het bestaat niet - en toch is het zo. Het is strijdig met alle bekende feiten, jammer voor de feiten. Ik wil mijn verstand allerminst uitschakelen bij het geloven, maar heel soms moet ik ook maar gewoon toegeven dat mijn verstand te kort schiet - en geef ik in één moeite door ook nog toe dat ik dat geen ramp vind. Want dit *moet* zo en niet anders verteld worden, dit kan niet anders gezegd worden dan op deze wijze.

En dat is vanwege een paar lijnen die er getrokken kunnen worden.

DE LIJNEN VANUIT DIT VERHAAL

Er loopt een lijn terug naar de geschiedenis van het volk in de woestijn, dat het manna ontvangt uit Gods hand, én er loopt een lijn vooruit naar de gemeente waarbinnen het brood gebroken en gedeeld wordt onder dankzegging aan God.

Er is ook een lijn te trekken naar de heilstijd, de dag van God, waarop er genoeg te eten zal zijn voor alle mensenkinderen. Daarnaast reikhalzen psalmen en profeten - denk aan het prachtige beeld dat Jesaja schildert van de gehele mensheid die op Gods berg aan zal zitten

aan een koninklijk feestmaal. Denk aan de psalm waarin gebeden wordt: ‘Gij richt voor mij een dis aan voor de ogen van wie mij benauwen’ – die psalm begint met ‘De HEER is mijn herder, mij ontbreekt niets; Hij doet mij nederliggen in grazige weiden’ (Psalm 23). Zou Marcus trouwens ook aan die psalm hebben gedacht, in zijn mooie zinnetje: ‘feestmalen feestmalen in het groene gras’ (vs 39)?

Vandaar uit kun je nog een lijn trekken: naar de verdeling van voedsel en andere levensnoodzakelijkheden in onze dagen. Spreken wij op grond van zo’n evangelieverhaal in geloof uit dat de hele wereld wel van Godswege gevoed zal worden op Zijn tijd, en dat wij ons daar dus niet om behoeven druk te maken? Dan is dat grof ongeloof.

Echt geloof, waarachtig vertrouwen, daaruit zou het vurig verlangen van de gemeente moeten komen om nu al alles te doen om aan het gruwelijk onrecht van hongersnood en armoede in de wereld een eind te maken.

Dat zit allemaal in dit evangeliegedeelte en dat moet er allemaal uitkomen. En daarom wordt het verhaal zo verteld en niet anders. En je mag het interpreteren zoals je wilt, als je je maar niet aan de consequenties probeert te onttrekken.

GELOOF, HOOP EN LIEFDE

Ik begon de preek met te zeggen dat het verhaal dat ik vertelde over het meisje Elisabeth en haar grootouders zich overal en altijd zou kunnen afspelen.

Datzelfde geldt van het verhaal uit het evangelie. En ik geloof en hoop dat wij het in onze levensdagen kunnen meemaken, ik geloof en hoop dat wij het in ons hebben om ertoe bij te dragen dat zeven voldoende is, vijf en twee, en dat er evenveel manden overblijven als er stammen in Israël en discipelen bij Jezus zijn.

Geloof en hoop.... Hoorde daar niet nog een woordje bij?

Als hij zichzelf het brood des levens noemt, heeft Jezus het over zijn bereidheid voor ons in te staan, hij wil zijn leven geven voor het leven der wereld. ‘Want alzo lief heeft God de wereld gehad....’ (Johannes 3:16). Ons geloof, onze hoop, ze worden omgeven door Gods liefde voor deze wereld waarin wij leven, die ons omgeeft. Geloof, hoop en liefde, maar het meeste van deze is de liefde. En daarvan is er altijd te weinig, totdat je begint uit te delen.

Toen ik dit voor de preek had bedacht, realiseerde ik me dat de brieflezing voor deze vijftigste dag voor Pasen vanouds 1 Korinthe 13 is: een samenvatting van de weg van de Messias. De liefde die Paulus hier bezingt, hebben wij leren kennen en leren liefhebben in Israël, in Israëls zoon, Jezus de Messias, de liefde die ons heeft liefgehad.

1 ‘Al spreek ik in de talen van mensen en engelen
 maar liefde heb ik niet,-
 geworden ben ik een galmend stuk brons
 of een dof-dreunende handtrom.
 2 En al heb ik de profetie
 en weet ik alle verborgenheden
 en al wat er te begrijpen is,
 al heb ik al het geloof om bergen te verzetten,
 maar liefde heb ik niet,- níets ben ik.

3 En al deel ik alles wat van mij is uit,
en al geef ik mijn lichaam prijs om mij te laten verbranden,
maar liefde heb ik niet,- ik ben nergens nuttig voor.

4 De liefde heeft lange adem,
goedertieren is de liefde, niet afgunstig,
de liefde praalt niet, blaast zich niet op,
5 gedraagt zich niet grof, zoekt niet zichzelf,
raakt niet beledigd, ze turft het kwaad niet,

6 is niet verheugd over het onrecht
maar verheugt zich over waarachtigheid;
7 alles bedekt zij, tegen alles in gelooft zij,
in alles hoopt zij, in alles volhardt zij.

8 De liefde vergaat nimmermeer;
profetieën, zij zullen afgedaan hebben,
vreemde talen, ze zullen ophouden,
kennis, ze zal afgedaan hebben.

9 Ten dele is immers ons kennen
en ten dele is ons profeteren;
10 maar wanneer het volmaakte komt
zal wat ten dele is afgedaan hebben.

11 Toen ik een klein kind was sprak ik als een kind,
voelde ik als een kind, redeneerde ik als een kind;
toen ik volwassen werd heb ik afgelegd wat des kinds was.

12 Ja, nú kijken wij door een spiegel in een raadsel,
maar dán: aangezicht tot aangezicht.

Nú begrijp ik ten dele, dán zal ik ten volle begrijpen,
zoals ik ten volle begrepen word.

13 Nu blijft het: geloof, hoop, liefde, deze drie.
Met als grootste van deze
de liefde.'

Zo moge het zijn.